

**Dana Kratochvílová. Španělská modalita z pohledu vztahů mezi modálními významy
(Oponentský posudek doktorské disertace)**

Doktorandka přistoupila k sepsání disertační práce po důkladné lingvistické přípravě, o čemž svědčí jak obsáhlá bibliografie, tak aktivní znalost korpusové lingvistiky a schopnost účinně s ní pracovat a v neposlední řadě i schopnost formulovat problémy a hledat jejich řešení.

Rámec práce je dán kritickým přehledem přístupu různých autorů ke kategorii modalit, z něhož doktorandka vyvozuje, že „jednotná koncepce modalit není pro vyčerpávající popis modálního systému vhodná, neboť univerzální terminologie problematiku zjednodušuje“ (36). Do tohoto hodnocení zahrnuje i moderní a dnes velmi rozšířenou koncepci Palmerovu. Postupně prochází práce romanistické, slavistické a anglistické a systematicky buduje svůj vlastní názor na teorii modalit i na specifičnost jazykového materiálu moderní španělštiny.

Modalitu chápe jako logické uspořádání modálních významů a jejich výrazových prostředků. Třebaže ontologický aspekt této jazykové kategorie je dán psychickými postoji emitenta k obsahu výpovědi, v interpretaci autorka klade důraz na logické vymezení modalit a kategoričnost konceptuálních interpretačních modelů překonává zavedením stupnice vedoucí od reálnosti k potenciálnosti. Výsledkem je dynamičtější pohled na přechod mezi reálností a non-reálností, než s jakým se v pracích na toto téma běžně setkáváme. Ve španělštině je míra reálnosti a potenciálnosti děje predikačního verba finita postižena rámcově opozicí indikativu (modu reálnosti) a subjunktivu (modu non-reálnosti). Mezi nimi stojí probabilitiv, o němž autorka soudí, že (na rozdíl od kondicionálu) není modem ryze potenciálním. Své závěry dokládá rozбором jazykového materiálu čerpaného z korpusů InterCorp a CORDE.

Metodologický přínos práce vidím v tom, že autorka si k interpretaci vztahů mezi ontologickou reálností a potenciálností vybuodovala vlastní exaktní pojmový aparát, který jí dovoluje matematizovat výsledky analytického výzkumu, a s použitím vlastních pojmů (jako osa, interval, hodnota m, hodnoty p) zkoumá vztahy mezi vybranými mody. Její závěry se opírají o důkladnou analýzu jazykového materiálu. Tento materiál nejen čerpá z uvedených korpusových programů, nýbrž dokáže do nich zakódovat jeho vyhodnocení (109 n.). To činí její přístup moderním a skutečně vědeckým. Pozoruhodný je také sémantický rozbor vlivu negace na potenciálnost výpovědi. (83-96). Pole výzkumu má jasně vymezené hranice: autorka se orientuje na zkoumání vztahů mezi indikativem a subjunktivem s přihlédnutím k probabilitivu. Stranou zůstal kondicionál a imperativ. Pro úplnost popisu by bylo jistě

žádoucí věnovat i jim náležitou pozornost, konfrontovat potenciálnost kondicionálu s probabilitivem a zdůvodnit vyčleňování probabilitivu ze sféry potenciálnosti.

Jakkoli je španělská opozice indikativ :: subjunktiv poměrně věrným odrazem reálnosti :: potencionálnosti daného děje, nelze pominout některá fakta, která tuto korespondenci problematizují (poměrně hojný výskyt subjunktivu po modalizátoru *no dudo que* – cca. $\frac{1}{3}$ případů z korpusu CREA– naznačuje velkou citlivost španělského subjunktivu vůči ontologické opozici reálnost :: potenciálnost, naproti tomu ve vedlejších větách podmínkových typu *si tengo tiempo lo haré* se i v případě evidentní potenciálnosti děje používá paradigmatu *hablo* – a obráceně ve VV časových typu *cuando le vea se lo diré* se použije paradigmatu *hable* i v případě evidentní jistoty o budoucí realizaci děje). Tuto rozkolísanost symetrie mezi ontologickou platností děje a použitím indikativního nebo subjunktivního pradigmatu ještě více zdůrazňuje chování modalizátorů hodnotících: bez ohledu na ontologickou hodnotu se používá paradigmat subjunktivních, takže ontologická opozice reálnost :: potenciálnost se synkretizuje. Na druhé straně čeština (spolu s ostatními slovanskými jazyky) ukazuje, že tento princip není univerzální, že se jazyk může bez morfologizace hodnotícího modálního významu obejít. To pak nutně vede k závěru, že modální platnost indikativu oproti subjunktivu není ontologickou opozicí reálnosti :: potenciálnosti dána jednoznačně. Doktorandka se s touto problematikou vyrovnala velice dobře tím, že soustředila pozornost právě na šedé zóny přechodných hodnot. Používáním matematického aparátu prohloubila analytický rozměr interpretace modality a odhalila jen přibližnou (většinovou) platnost symetrie mezi graduálními hodnotami reálnosti :: potenciálnosti a používáním indikativu :: subjunktivu. Jejím explicitním závěrem je to, že „volba modu je až druhotná vzhledem k volbě modalizátoru“. (64) To je nové zjištění, které by bylo možno formulovat také tak, že jako všechny gramatické kategorie má i modus svou nutnou dávku formalizace, jež klade překážky našemu úsilí o co nejdokonalejší uchopení podstaty věci.

Autorčiny postřehy i přístup jsou cenným pokusem o to, jak uvedený rozpor překonat, a tak pár výhrad, které mohu k textu vyslovit, jsou spíš jen drobnosti využitelné pro redakci monografie, jejíž uveřejnění vřele doporučuji.

V práci je několik nedopatření grafických, ale nejsou nijak hojná. Pochybnost mám o grafické správnosti termínů *semantičnost*, *semém*, kde bylo ve staré řečtině dlouhé *e*. To se v nepřízvučné slabice ve španělštině stírá, čeština však kvantitu u hellénismů zpravidla uchovává.

Vcelku lze říci, že disertační práce Dany Kratochvilové na rozboru vybraných problémů modality přesvědčivě ukázala úctyhodnou hloubku teoretického záběru a prokázala autorčinu kompetentnost pro lingvistickou práci.

Předloženou disertaci plně doporučuji k obhajobě a předběžně ji hodnotím jako výbornou.

V Praze dne 9. února 2015

Prof. PhDr. Bohumil Zavadil, CSc.